

Marjan Ivan Moškon

O JEZIKU STAROSELCEV

Abstract

THE LANGUAGE OF THE ABORIGINES

Since I assume that they were indigenous to our soil long before the various subsequent arrivals, mainly I want to show how a peripheral could be on their language and culture even after prolonged occupation affect fewer invaders. For the people who inhabited Europe before the arrival of the Romans, various authors strive to make them more reliable to determine the origin. They read Venetian inscriptions with the help of the Slovenian language; the origin of other indigenous people is still too little understood.

In Hallstatt and yet after should be almost all tribes in the western Balkan Peninsula from Greece to the Danube – the Illyrians! Knowing that Illyrians were relatively small tribe on the border between today's Albania and Montenegro significantly reduces their real historical significance. Great masses of Celts (Gaul), which, according to Western historian of 19th century in the second half of the first millennium BC flooded almost all of Europe, but having a serious examination of their resettlement as somewhere to become scattered. The Celts in the today's Slovenian territory come and gone in relatively small groups, such as ethnic community, should be detained for less than eight decades. The Celts did not name the people, but the name for the cultural and military phenomenon with a relatively modest impact on our current territory.

Therefore it was necessary in the last few decades a really vast crowd of former tribes in Central Europe with the Balkans peninsula onto the newly investigated and described. Although this work is pretty much in its infancy, the different performance of tribes in the late ancient and early Middle Ages already more conspicuously plots. In particular, it is necessary to separate aborigines and foreign invaders and to explore the relationship between them, particularly with regard to linguistic, cultural and religious influences. When we come to terms with the facts that the Illyrians and Celts are not as important as they were represented by the profession until recently, and when that profession notes that indigenous peoples for thousands of years have not changed, and that were of the same genus, it becomes a question of what language these tribes spoke of the utmost importance. The most simple: sklavenski. Until scholars do not prove something more acceptable, this assumption is most probable.

Jezik

Najbrž nihče ne dvomi, da je jezik najpomembnejša lastnost za istovetenje ljudstev in narodov. Jeziki so se skozi čas spreminjali, vendar nikdar tako celovito, da v njih ne bi bilo mogoče zaznati celo tisočletnih korenin. Nekateri so sicer izumrli, nekateri skoraj

popolnoma izginili, nekateri pa kljub viharjem zgodovine vztrajajo. Dva od teh zadnjih sta tudi slovenščina in slovenčina – slovaščina.

Na žalost so od zapisanih dokazov iz prvega tisočletja našega štetja ostali samo Brižinski spomeniki, katerih jezik je po prepričanju naših znanstvenikov najstarejši predhodnik današnjega slovenskega jezika. Hkrati pa tudi Slovaki, njihova današnja slovenčina je močno podobna naši slovenščini, dokazujejo, da je v brižinskem spovednem listu več slovaških kot slovenskih besed [1]. Starejših zapisov še niso našli, čeprav je malo verjetno, da bi bilo oblikovno tako dodelano besedilo prvo in do takrat edino.

Tako nam za raziskovanje zgodnejših, za nas zanimivih ljudstev, ostane predvsem zdrava pamet, se pravi logično sklepanje, na kar se pravzaprav naslanjajo vsaj nekateri sodobni zgodovinarji. Kdaj so jeziki nastajali, kako so se skozi stoletja spreminjali, kaj je najmočnejše vplivalo na njihov razvoj in obliko? Domorodci globoko v brazilskem deževnem gozdu, kamor še ni vdrla civilizacija, govorijo najbrž precej podobno, kot so pred tri tisoč leti.

Osvajanja

Tam, kjer so se iz raznarodovalnih, še zlasti pa iz osvajalskih nagnjenj pojavila vsiljiva in bojevita azijska in evropska ljudstva, pa je bilo morda tudi drugače. Najdaljša okupacija naših krajev je bila v času Rimskega imperija, vendar so kljub dolgotrajni rimski zasedbi prvotni prebivalci ostali pretežno z enakim jezikom in z enako kulturo [2]. Je ta primer lahko tudi izziv za drugačna razmišljanja o staroselcih srednje Evrope kot jih zagovarja zdajšnje uradno zgodovinopisje?

Po izkušnjah lahko ločimo tri osnovne vzorce posledic za jezik po nasilni zasedbi (prijateljskih najbrž nikoli ni bilo) naselitvenega prostora staroselskega ljudstva:

- A. zavojevalci **začasno** zasedejo ozemlje, občutno lahko zaznamujejo običaje in kulturo staroselcev, ki pa za medsebojno sporazumevanje ne prevzamejo jezika zavojevalcev (Kelti, Huni, Ostrogoti, Langobardi in Obri/Avari v srednji Evropi, Rimljani na nekaterih zasedenih ozemljih, Turki na zahodnem Balkanu, kolonialne zasedbe v Afriki in Indiji, zasedbene vojske v zadnjih dvesto letih);
- B. zavojevalci **trajno** zasedejo ozemlje, zdesetkajo staroselce, katerih ostanki zaradi manjšine ali zaradi preživetvene prisile v glavnem prevzamejo jezik in tudi kulturo zavojevalcev (Rimljani v Karniji, Daciji in Retiji, Madžari v Podonavju, Bavarci v Karantaniji, Španci in Portugalci v Južni Ameriki, Britanci in Francozi v Severni Ameriki, Britanci v Avstraliji in še kje);
- C. zavojevalci zasedejo ozemlje in se **postopno stapljajo** s staroselci, delno prevzamejo njihov jezik in kulturo ter spremenijo istovetnost (morebitni keltski Latobiki na Dolenjskem, Tavriski v Noriku, sarmatski Alani v Panoniji, turško pleme v današnji Bolgariji idr.).

Poglejmo verodostojne vire, ki so na voljo, kaj se je pred dobrimi dva tisoč leti dogajalo z ljudstvi in plemeni v srednji Evropi. Katerim od plemen je mogoče nesporno določiti jezikovno poreklo?

Ljudstva

Najprej je treba, kolikor je seveda mogoče stvarno in brez pristranske fantazije, razčistiti z Iliri, Kelti in Rimljani, pred našim štetjem največkrat navedenimi skupinami ljudstev, saj se vrsta piscev neomajno sklicuje na njihov obstoj in razširjenost; zanimivi pa so tudi Veneti (Venedes), Panonci (Pannonii) in Sarmati (Sarmatae), ki v novejših pisanjih vse bolj nadomeščajo prejšnje »edine« prebivalce v vzhodni Evropi.

Iliri

V halštatu in še potem naj bi bila skoraj vsa plemena na zahodnem balkanskem polotoku od Grčije do Donave – Iliri! Spoznanje, da so bili **pravi** Iliri (Illyrii proprie dicti, Plinij: *Naravoslovje*) sorazmerno majhno pleme na meji med današnjima Albanijo in Črno goro [3], bistveno zmanjša njihov resnični zgodovinski pomen. Vseeno pa jih velja pred prenačljeno sodbo pozorno preučiti, zlasti glede domnevnih in pravih Ilirov, predvsem zaradi končnega sklepanja v tem prispevku. Kot verjetni **staroselci** so še vedno zagonetno ljudstvo, saj so izginiili skoraj brez sledu in je o njih na voljo še premalo podatkov. Niti o jeziku ni nobenih zanesljivih sledi. Vse, kar so do nedavnega pripisovali »Ilirom«, pa je treba razumno porazdeliti med druga ljudstva z zahodnega Balkanskega polotoka.

Kelti

Silne množice Keltov (Gauli), ki naj bi po zahodnih zgodovinarjih 19. stoletja v drugi polovici prvega tisočletja pred našim štetjem preplavile domala vso Evropo, se ob resnem proučevanju njihove naselitve kar nekam porazgubijo. Kelti naj bi na današnje slovensko ozemlje prišli in odšli – v razmeroma majhnih skupinah, kot etnična skupnost pa naj bi zdržali manj kot osem desetletij [4]. Kelti niso ime ljudstva, ampak ime za kulturni in vojaški pojav, njihov vpliv na Slovenskem je omejen na Tavrisko, pa še to le kot na občasne zaveznike Skordiskov [5]. Nedvomno sodijo med **zavojevalce** po vzorcu A, deloma C.

Rimljani

Vojaške zmage so Rimljanom omogočile popolno oblast nad vsem Sredozemljem z Galijo in Britanijo vred. Rim je cvetel od druge polovice 3. stoletja pr. n. št. do druge polovice 5. stoletja našega štetja, se pravi okroglih sedem stoletij. Pa vendar Rimljani v jezikih večine staroselcev srednje Evrope, razen med prebivalci Apeninskega polotoka, v Retiji in v današnji Romuniji, niso pustili pomembnejših sledi [6]. Zato jih pretežno lahko štejemo za **zavojevalce** po vzorcu A.

Veneti

Vse kaže, da so različna venetska plemena naseljevala najmanj vso srednjo Evropo od Baltika in Atlantika do Jadranskega morja. V jezikih njihovih naslednikov skoraj ni niti keltskih niti latinskih prvin [7], poimenovanja rek in gora pa pričajo, da bi jih kot **staroselce** lahko uvrstili po vzorcu A [8-11]. Germani so svojim vzhodnim sosedom rekli Weneden, Jordanes pa je med njimi ločil tri skupine plemen: Venete, Ante in Sklavene [12].

Panonci

Ko se je razblinil mit o »Ilirih«, ki naj bi obvladovali vso zahodno polovico balkanskega polotoka od Grčije do Tilmenta, so jih nadomestili s Panonci. Pestra zbirka panonskih plemen je bila po večini staroselska, celo o Skordiskih, ki so jih najbolj zagrizeni keltofilni šteli za najpomembnejši ostanek tako razglašane osvajalskega ljudstva, imajo zgodovinarji različna mnenja [13]. Panonci sodijo do prihoda Sarmatov med **staroselce** po vzorcu A.

Sarmati

Sarmatski plemeni Alanov Serboi in Korouati [14] sta po smrti Atila 453 in razpadu hunskega imperija ostali brez pravega vodstva in osvajalsko oslabei. Ustali so se v Podonavju, »se spremenili v Slovane« [15], si podvrgli poljedeljske staroselce in postopno prevzeli njihov jezik. V začetku 7. stoletja so naselili zahodni del Balkanskega polotoka in postali predniki današnjih Srbov in Hrvatov [16]. Štejemo jih med **zavojevalce** po vzorcu C.

Če so navedbe za teh šest ljudstev sprejemljive, lahko poskusimo uvrstiti še druga plemena, katerih imena so učenjaki zabeležili na območjih morebitne naselitve **Sklavenov**. Videli bomo, da jih v glavnem štejejo za »**Ilire**«, **Kelte**, **Panonce** in **Venete**.

Hune, **Ostrogote**, **Langobarde** in **Obre** (Avere) štejeemo sicer med mlajše (4. do 6. stoletje) **zavojevalce** po vzorcu A, vendar so se na ozemljih za nas zanimivih ljudstev in plemen zadrževali še manj kot Kelti, tako da na jezikih staroselcev niso pustili opaznih sledov.

Staroselci po vzorcu A

Poreklo **Histrov** ni pojasnjeno, nekateri raziskovalci jim pripisujejo ilirsko poreklo, drugi pa razlagajo, da so bili podobni Venetom na severu Italije [17].

Japodi so bili veliko, gospodarsko razvito ilirsko pleme, ki je za časa rimske vladavine naseljevalo ozemlje na Balkanskem polotoku [18-19].

Kolapiani, verjetno južnopanonska skupnost, so naseljevali pokolpje med današnjo Belo Krajino in Karlovcem [20].

Liburni, sorodni Venetom, so že v 1. tisočletju pr. n. št. živeli na Jadranski obali od reke Raša v Istri proti jugu, najprej celo do Krfa, pozneje do reke Krke [21-22].

Segestane štejejo za »ilirsko« pleme naseljeno v Panoniji okrog kraja Segesta (danes Sisak) [23].

Dalmate, ki so naseljevali vzhodno obalo Jadranskega morja med rekama Krka in Neretvo, uvrščajo med »Ilire«, čeprav so na jugu na Ilirsko kraljestvo samo mejili [24].

Dezitiati so bili »ilirsko« pleme v današnji Bosni in Hercegovini v času Rimske republike in so skupaj z Mezijci pripadali Panoncem [25].

Amantini je bilo ime »panonsko-ilirskega« plemena okrog Sirmiuma [26].

Tudi **Breuci** so bili »Iliri« – v resici pa eno od panonskih plemen, ki so jih Rimljani premagali in potem prodajali kot sužnje [27].

Staroselci po vzorcu B

Za **Rete** namigujejo tuji pisci malo na »Ilire« in malo na Kelte [28], kar je jezikovno podobno, kot Slovene pa jih je že pred skoraj stosedemdesetimi leti predstavil Jurij Venelin [29]. Vinko Vodopivec je po večletnih proučevanjih retijskih napisov prepričan, da so Retijci slovenski jezikovni predniki [30-32].

Za **Noričane** kaže, da so bili Panonci (sorodni »Ilirrom«!), tako imenovanimi po njihovem glavnem mestu Noreia [33].

Pisani viri omenjajo **Karne** v zvezi z Veneti, »Iliri« in Japodi, verjetno, da so bili njim sočasno ljudstvo, ki naj bi se pozneje keltiziralo [34] in romaniziralo ter izgubilo svojo pravo istovetnost.

Zavojevalci po vzorcu C

Tavriski (*Taurisci*) je latinsko ime za keltsko pleme, sestavljeno iz več rodov, ki poimensko niso izpričani. Po porazu pri Telamonu 225 so se zatekli med staroselce v Norik [35, 36]. Izvirno (keltsko!?) ime plemena ni ohranjeno.

Latobike omenjajo v antičnih virih sredi 1. stol. pr. n. št., ko naj bi se naselili med staroselce na Dolenjskem in se postopno romanizirali. Za njimi sta ostali le latinski imeni Trebnjega – *Praetorium Latobicorum* in Drnovega – *Municipium Flavium Latobicorum Neviodunum*, drugih jezikovnih sledov niso pustili. Izvirno (keltsko!?) ime plemena ni ohranjeno [37].

O poreklu **Skordiskov** imajo zgodovinarji različna mnenja: Kelti – Tračani – »Iliri« ali mešanica teh. Po porazu v Grčiji so se naselili med staroselce na Balkanu, kjer so se vsilili kot tanek, vendar močan vladajoči sloj, sčasoma pa so se popolnoma romanizirali [38].

O vseh treh plemenih pa velja resno upoštevati tudi Vodopivčevo raziskavo *Kelti na Slovenskem, resnica ali mit?* [5]

Sklep

Tako lahko po pestrem sprehodu med zapisi o nekaterih najbolj zanimivih ljudstvih in plemenih v delu srednje Evrope, ki ga je nekdanj obvladoval rimski imperij, sklenemo:

1. V času halštata so pred osvajalskimi pohodi Keltov na sedanjem slovenskem ozemlju (npr. na Dolenjskem) živele številčne in gospodarsko izjemno močne skupnosti staroselcev. Nikjer ni dokazov, da bi jih katerikoli okupatorji popolnoma iztrebili, saj bi bili tako ob dragoceno delovno silo, ki je znala mojstrsko obdelovati železo, pridelovala poljščine in gojila živali, ter skratka zagotavljala oblastnikom popolno oskrbo.
2. Reti, Noričani in Karni naj bi bili staroselci »ilirsko-panonskega« porekla. Galski osvajalci so jih morda za razmeroma kratek čas res »keltizirali«, vendar jim kakšnih dokazljivih jezikovnih sledi ni uspelo zapustiti. Čeprav so jih poznejši okupatorji

- (Rimljani, Bavarci) bolj učinkovito »posvojili«, kažejo na nekdanjo pripadnost staroselcev številna krajevna imena in napisi.
3. Keltski Tavriski, Latobiki in Skordiski so se po razmeroma kratki prevladi nad številčnejšimi staroselci utopili med njimi in v celoti prevzeli njihov jezik, ne da bi nanj kaj bistveno vplivali. Jezikovnih sledi pa ni pustila niti poznejša šibka romanizacija.
 4. Rimljani so ob osvajanju ozemelj med Donavo in Balkanom naleteli na številna plemena in ljudstva, ki seveda niso bili pravi Iliri, vendar so kratkomalo celotno območje poimenovali Illiricum, sodobni zgodovinarji pa so potem skoraj vse prebivalce v tej rimski provinci imeli za – Ilire. Razen Keltov, Rimljanov in pozneje sarmatskih Alanov so bila vsa navedena plemena staroselci, katerih večino so si zavojevalci sicer začasno podredili, niso pa jim uspeli vsiliti svojega jezika.
 5. Tako so staroselski Karni, Histri, Japodi, Kolapiani, Liburni, Segestani, Dalmati in druga sorodna ljudstva, stlačena v zgodovinarski »ilirsko-panonski« žakelj, zdaj dobila priložnost, da jim pošteni raziskovalci najdejo pravo mesto. Prav nič ne govori v prid možnosti, da bi ta plemena po začasnih zasedbah Keltov in Rimljanov bistveno spremenila svoj pogovorni jezik. In čeprav imajo Dolenjci, Primorci, Prekmurci, Korošci in drugi tudi danes svoja »plemenska« imena, se vsi skupaj slovenščine niso učili šele v Sloveniji, ampak že dolgo pred nastankom Brižinskih spomenikov.
 6. Težko bo dokazati, da so vsa ta nekdanja plemena govorila popolnoma različne jezike; vsaj bližnji sosedje so morali govoriti močno podobno, sicer jih stari pisci, prav zaradi jezika, ne bi kar od kraja uvrščali med »Ilire« in Panonce, Jordanes pa Sklavene in Ante med Venete, » ... saj vsi izvirajo iz enega rodu«. Da ti zadnji res niso bili hudo različni, priznavajo celo naši zgodovinarji [39].
 7. Poseben primer so sarmatski Alani, ki so v 7. stoletju po ustalitvi na Balkanu in v Panonski nižini prevzeli jezik staroselskih Sklavenov (Slavenov, Slovenov), svojo sarmatščino pa razen tega pozneje »obogatili« še z madžarščino in s turščino ter tako razvili *srbo-hrvaščino*, ki jo govorijo še danes.
 8. Sklaveni se v nobenem zgodovinskem viru ne pojavljajo kot zavojevalci, ki bi jih lahko uvrstili v enega od vzorcev A, B ali C. Najdemo jih le občasno kot podrejene vojaške pomočnike v roparskih pohodih Obrov, resničnih zavojevalcev po vzorcu A, katerim so se staroselski Sklaveni večkrat uspešno uprli in se tudi osamosvojili, predvsem pa nikoli niso prevzeli njihovega jezika.

Ljudstvo se ni spreminjalo

»Vesoljni« Iliri so bili v resnici majhno pleme, ki niti pri današnjih Albancih ni zapustilo nobene pomembne jezikovne dediščine. Bogo Grafenauer, ki je za starejšo železno dobo razglasil plemena v Vzhodnih Alpah vse od Norika do Panonije za Ilire [40], bi bil ob novejših ugotovitvah o tem ljudstvu [3] nedvomno razočaran. Ne glede na takratno zмотo pa je zanimivo njegovo zatrjevanje, da so bili vsi ti staroselci istega rodu. Podobnega prepričanja je bil »o nosilcih hallstattske kulture« že Milko Kos [41],

še bolj odločen pa je Stane Gabrovec, ki pravi, »da se ljudstvo ni spreminjalo vse od začetka prvega predkrščanskega tisočletja« [42], se pravi, »da bi naše halštatske skupine lahko bile etnokulturne«, četudi se njihova imena »nanašajo že na keltsko oz. keltizirano prebivalstvo«.

Čeprav se naši najuglednejši zgodovino pisci še ne morejo odtrgati od naselitve Slovonov na današnje ozemlje v 6. stoletju, pa priznavajo, da so prišleki naleteli na kar številne ostanke »romaniziranih« staroselcev z jezikovnimi ostanki »iliro-keltskega« govora. Vsekakor bi bilo zanimivo zvedeti, kdaj so lahko prisluhnili tem ostankom staroselcev, ali vsaj prebrali kakšen njihov »iliro-keltski-romaniziran« zapis! Je šlo v pomanjkanju verodostojnih virov le za bujno domišljijo, ali za kaj drugega?

Grafenauer piše, da je bilo v času rimske okupacije poznejšega slovenskega etničnega ozemlja »kmečkega podeželskega prebivalstva gotovo več kot 90 odstotkov« [43]. Za vse te staroselce je kaj malo verjetno, da so se množično »romanizirali«. Latinsko so govorili samo rimski uradniki v mestih in vojaki, k namišljeni predstavi o »romaniziranih« staroselcih pa so lahko pripomogli le tisti redki rimski pisci, ki so obvladali latinsko pisavo.

Podobno velja za predhodno »keltiziranje« »ilirskega« prebivalstva, o čemer sploh ni nobenega pisnega dokumenta, celo nespornih krajevnih in rečnih imen ne. Tistih nekaj peščic zavojevalskih Kelto, ki so se razmeroma hitro utopile v množici staroselcev, pač ni moglo občutno vplivati na njihov jezik.

Če se Sloveni niti pozneje niso dali germanizirati, čeprav se je proces germanizacije z družbenim, gospodarskim, političnim, verskim in kulturnim vplivom začel že v drugi polovici 8. stoletja [44] in trajal več kot tisoč let skozi ves srednji vek, ko so naše kraje obvladovali nemški grofje in pozneje še meščani, potem v dosti krajšem času tudi Kelti in Rimljani niso mogli staroselcem vzeti jezika.

Tako ostaja odprto najbolj zanimivo vprašanje, katera in kako podobna narečja istega jezika so govorili staroselci v naših krajih. Lahko morda kdo predloži trdne dokaze, da so ljudje v nekdanjih Noriku, Iliriku in Panoniji pred Rimljani in potem govorili ilirsko ali keltsko, morda latinsko, sarmatsko ali celo še kako drugače?

Če ne, je mar ob vseh drugih dosedanjih zmotah šolanih zgodovinarjev smrtni greh pomisliti, da bi utegnili srednjeevropski staroselci govoriti sklavensko?

To pa bi potrjevalo tudi teorijo [45] o bistveno bolj zgodnji naselitvi Sklavenov, po imenu najbližjih Slovonom (Slověnom) in nekdanjim Slovānom (Slovakom), ki še danes govorijo podobni različici jezika kot pred vsaj poldrugim tisočletjem. Kdor ne verjame, se lahko na slovaški spletni strani prepriča s primerjavo današnjih slovenščine in slovaščine z izvirnim besedilom Brižinskih spomenikov [1].

Težko bi kdo verjel, da se je ta jezik **čez noč** pojavil šele z Brižinskimi spomeniki.

Jezik staroselcev je najtežje dokazljiv, pa je vendar najboljši dokaz.

Viri

Tudi moji viri so kot skoraj vsi viri, še zlasti primarni, ki so prilagojeni naročnikom, prirejeni za trenutne potrebe in na splošno nezanesljivi, zgodovinarji pa jih tako ali drugače razlagajo vsak po svoje.

Veliko se sklicujem na Wikipedijo, ki glede na zgoraj povedano prav tako ni nezmotljiv vir, vendar s prednostjo, da zapise v glavnem prispevajo akademsko izobraženi in razgledani strokovnjaki, da je preprosto dostopna najširšemu krogu bralcev, da je vsaka objavljena domneva takoj na udaru strokovne in vse svetovne javnosti, da na njenih straneh sproti popravljajo zmote in premalo utemeljene trditve, in da so povezave na pomožna gesla enostavne, učinkovite in hitre.

Tisti dvomljivci, ki v Wikipedijo ne verjamejo, pa naj povedo, kateri vir je bolj zanesljiv.

1. Splet, *Kedy vzniklo slovenské ô a ä?* – Sclabonia.sk, Rubriky, Jazyk, 18. februarja **2011**.
2. V. Vodopivec, *Korenine zahodnih in južnih Slovanov*, Zbornik mednarodnega posveta, Sledovi evropske preteklosti, Založba Jutro, Ljubljana **2004**, 209-211.
3. Angleška Wikipedia, geslo *Iliri*, 8. marca **2010** in geslo *Illyrian languages*, 18. julija **2010**.
4. Enciklopedija Slovenije, zvezek 5 Kari-Krei, geslo *Kelti*, Mladinska knjiga, Ljubljana **1991**, 41.
5. V. Vodopivec, *Kelti na Slovenskem, resnica ali mit?* Zbornik četrte mednarodne konference, Evropski staroselci, Založba Jutro, Ljubljana **2006**, 78.
6. Angleška Wikipedia, geslo *Ancient Rome, Republic*, in geslo *Ancient Rome, Empire*, 23. aprila **2010**.
7. V. Vodopivec, *Nabor venetskih napisov, delitev, prevod in slovar*, Zbornik četrte mednarodne konference, Evropski staroselci, Jutro, Ljubljana **2006**, 118 – 144.
8. V. Vodopivec, *Katalog Venetskih napisov, besed in prevodov*, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana **2010**, 80-175.
9. V. Vodopivec, *Slovar venetskega jezika*, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana **2010**, 176-204.
10. Angleška Wikipedia, geslo *Vistula Veneti*, 5 Relation between Veneti and Slavs, 5.1, Controversies, 30. marca **2010**.
11. Angleška Wikipedia, geslo *Adriatic Veneti*, 29. aprila **2010**.
12. Veneti.info, Poljudno, *Veneti – skrivnostna ljudstva?*, Zgodovinske omembe Venetov, Jordanes, 22. maja **2011**.
13. Angleška Wikipedia, geslo *List of ancient tribes in Illyria, Pannonians*, 29. marca **2010**.
14. T. Sulimirski, *The Sarmatians*, Thames & Hudson, London 1970, str. 189-194; hrvaška Wikipedija, geslo *Iranska teorija o podrijetlu Hrvata*, 25. aprila **2010**; srbska Wikipedija, geslo *Teopuje o poreklu Srba*, 4 *Iranska teorija*, 22. maja **2011**; in angleška Wikipedia, geslo *Alans*, 7. Alans and Slavs, 28. aprila **2010**.
15. A. T. Linhart, *Poskus zgodovine Kranjske*, prva knjiga, prevod iz nemščine, Slovenska matica, Ljubljana, **1981**, 159.
16. T. Sulimirski, razprava *Zaboravljeni Sarmati*, v knjigi *Isčezle civilizacije*, prevod iz angleščine, Izdavački zavod Jugoslavija, Beograd **1965**, 278-298.
17. Angleška Wikipedia, geslo *Istria*, 3. aprila **2010**.
18. Slovenska Wikipedija, geslo *Japodi*, 8. februarja **2011**.
19. Angleška Wikipedia, geslo *Iapydes*, 2. januar **2009**.
20. Slovenska Wikipedija, geslo *Kolapiani*, 9. marca **2010**.

21. Slovenska Wikipedija, geslo *Liburni*, 5. aprila **2010**.
22. Angleška Wikipedia, geslo *Liburnians*, 5. aprila **2010**.
23. Angleška Wikipedia, geslo *List of ancient tribes in Illyria, Pannonian tribes in Segestani*, 9. marca **2010**.
24. Angleška Wikipedia, geslo *Dalmatae*, 24. maja **2010**.
25. Angleška Wikipedia, geslo *List of ancient tribes in Illyria, Daesitiates*, 9. marca **2010**.
26. Angleška Wikipedia, geslo *List of ancient tribes in Illyria, Amantini*, 23. maja **2010**.
27. Angleška Wikipedia, geslo *List of ancient tribes in Illyria, Breuci*, 23. maja **2010**.
28. Angleška Wikipedia, geslo *Raeti*, 1. aprila **2010**.
29. J. Venelin, *Drevnie i nynješnie Slovene*, prevod: *Starodavni in današnji Sloveni*, založba Amalietti&Amalietti, Ljubljana, **2009**, 72.
30. V. Vodopivec, *Zbir retijskih napisov, delitev, prevod in slovar*, Zbornik šeste mednarodne konference, Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana **2008**, 118-136.
31. V. Vodopivec, *Katalog retijskih napisov, besed in prevodov*, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana **2010**, 224-270.
32. V. Vodopivec, *Besednjak retijskega jezika*, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana 2010, 271-287.
33. Angleška Wikipedia, geslo *Noricum*, Characteristic, 7. marca **2010**.
34. Enciklopedija Slovenije; snopič 5 Kari-Krei, geslo *Karni*, Mladinska knjiga, Ljubljana, **1991**, 4.
35. Angleška Wikipedia, geslo *Taurisci*, 2. aprila **2010**.
36. Slovenska Wikipedija, geslo *Tavriski*, 2. aprila **2010**.
37. Enciklopedija Slovenije, Krek-Marij, geslo *Latobiki*, zv. 6, Mladinska knjiga, Ljubljana, **1992**, 107.
38. Angleška Wikipedija, geslo *Scordisci*, 9. marca **2010**.
39. Enciklopedija Slovenije, zv.1, A-Ca, geslo *Anti*, Mladinska knjiga, Ljubljana, **1987**, 81.
40. B. Grafenauer, *Zgodovina slovenskega naroda*, I. zvezek, tretja izdaja, DZS, Ljubljana, **1978**, 119.
41. M. Kos, *Zgodovina Slovencev*, Slovenska matica, Ljubljana **1955**, str. 13.
42. S. Gabrovec, *Prazgodovinska podoba Slovenije*, O kontinuiteti naseljevanja slovenskega prostora, Traditiones 19, Ljubljana **1990**, 27.
43. B. Grafenauer, *Zgodovina slovenskega naroda*, I. zvezek, tretja izdaja, DZS, Ljubljana, **1978**, 154.
44. M. Kos, *Zgodovina Slovencev*, Slovenska matica, Ljubljana **1955**, 33.
45. M. Alinei, *The paleolithic continuity paradigm*, www.continuitas.org, 18. februarja **2011**.

Povzetek

Ker domnevam, da so bili staroselci na naših tleh že zdavnaj pred različnimi poznejšimi prišleki, hočem predvsem pokazati, kako obrobno so lahko na njihov jezik in kulturo celo ob daljši zasedbi vplivali manj številni osvajalci. Za ljudstva, ki so naseljevala Evropo pred prihodom Rimljanov, si prizadevajo različni avtorji, da bi jim čim bolj zanesljivo določili poreklo. Venetske napise berejo s pomočjo slovenskega jezika, izvor drugih staroselcev pa je še premalo razjasnjen.

V halštatu in še potem naj bi bila skoraj vsa plemena na zahodnem balkanskem polotoku od Grčije do Donave – Iliri! Spoznanje, da so bili Iliri sorazmerno majhno pleme na meji med današnjima Albanijo in Črno goro, bistveno zmanjša njihov resnični

zgodovinski pomen. Silne množice Keltov (Gauli), ki naj bi po zahodnih zgodovinarjih 19. stoletja v drugi polovici prvega tisočletja pred našim štetjem preplavile domala vso Evropo, se ob resnem proučevanju njihove naselitve kar nekam porazgubijo. Kelti naj bi na današnje slovensko ozemlje prišli in odšli v razmeroma majhnih skupinah, kot etnična skupnost pa naj bi se zadržali manj kot osem desetletij. Kelti niso ime ljudstva, ampak ime za kulturni in vojaški pojav z razmeroma skromnim vplivom na našem sedanjem ozemlju.

Zato je bilo treba v zadnjih desetletjih res pestro množico nekdanjih plemen v Srednji Evropi z balkanskim polotokom vred na novo raziskati in opisati. Čeprav je to delo še precej v povojih, se drugačna predstava o plemenih v poznem starem in zgodnjem srednjem veku že bolj razločno izrisuje. Predvsem je treba ločiti staroselce in tuje zavojevalce ter raziskati njihov medsebojni odnos, zlasti kar zadeva jezikovne, kulturne in verske vplive.

Ko se sprijaznimo z dejstvi, da Iliri in Kelti niso tako pomembni, kot jih je stroka predstavljala do nedavna, in ko ta stroka ugotavlja, da se staroselska ljudstva več tisoč let niso spreminjala, ter da so bila istega rodu, postane vprašanje, kakšen jezik so ta plemena govorila, nadvse pomembno. Najpreprosteje: sklavenski. Dokler učenjaki ne dokažejo kaj bolj sprejemljivega, je ta domneva najbolj verjetna.